

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II.

БЕОГРАД, 1. МАРТА 1930.

БРОЈ 9

Садржај:

Чехословенска банка д. д. — Загреб
 Трговинска банка д. д. — Загреб
 Генерална банка за трговину и индустрију — Београд
 Фабрика шећера а. д. „Бачка“ — Нови Врбас

ЧЕХОСЛОВЕНСКА БАНКА Д. Д. — ЗАГРЕБ

У последњем броју нашег часописа за 1929. г. била је анализирана биланса Чехословенске банке за 31. децембар 1928. Ако се у тако кратком размаку времена поновно враћамо на тај завод и сада анализирамо биланс за 1929. годину, то је ради тога што развитак послова овог завода заслужује, да му се посвети пуна пажња. До сада му је успело, да око себе концентрира Чехословаке који живе у западним деловима наше државе. Ма да за сада иде само тиме, да окупи чехослов. колонију у нашој држави, могао би завод у двоструком правцу да прошири свој делокруг. Прво, да већу пажњу посвети и нашим привредницима и да са њима уђе у уже пословне везе а друго, да буде још једна спона између чехословачког капитала и наше привреде. Прво ће морати учинити услед обилности капитала, којим ће располагати, а за друго има све услове.

Дионичка главница већ је повишена на 5 милиона динара. Мало који од наших новчаних завода могао је у прошлој години удвостручити своју главницу. А како данас стоје ствари, није искључено, да се за релативно кратко време приступи новом повишењу главнице. Код нас влада опћенита антипатија према улагању капитала у акције, а ево чехословачке колоније, која не дели то мишљење. Како су Чехословаци у многоме различити од нас, тако ето показују друго схватање и у погледу пласирања уштедња у акције. Код конкретног случаја морамо узети у обзир, да Чехословенска банка плаћа дивиденду од 12%, те се по томе пласирање уштедње у њене акције далеко више исплаћује, него ако јој поверавамо улошке. Висина дивиденде је допринела, да се је одлично могла извршити једна двострука емисија, без да је за то било потребно стварати посебне синдикате, који би евентуално имали покрити неуспех емисије.

Биланс за четири последње године пружа следећу слику :

Активна	1929	1928	1927	1926
Благајна	894	833	886	916
Новчани заводи	2.863	2.780	1.972	1.269
Валуте и девизе	330	176	220	416
Ефекти	234	95	50	26
Менице	13.252	9.699	7.855	2.192
Дужици	20.802	16.025	13.008	9.257
Пасива :				
Главница	5.000	2.500	2.500	2.500
Резерве	1.030	506	468	395
Улошци на књижице	25.768	20.866	20.177	15.191

Улошци на тек. рач.	5.349	4.503		
Веровници	491	693	289	447
Добитак	394	386	373	373
Укупна биланса	39.374	29.611	23.993	19.077

Укупна биланса порасла је за 10 милиона или равно 33%, што је свакако повољно и показује знакове експанзије. Улошци и текући рачуни порасли су у прошлој години за 6 милиона према 5 милиона у години 1928. Управо прошле године пораст је износио 9 милиона. Јер повишење дионичке главнице за 2.5 милиона динара и резерве за пола милиона, дакле укупно 3 милиона било је извршено терећењем на активним текућим рачунима или дизањем са уложних књижица. Јер скоро сви акционари подједнако су и комитенти банке.

Прошла је година за банкарство савске бановине била повољна. Поготову у крајевима где је индустрија и сточарство јаче развијено. Тамо су резултати управо одлични, јер је пораст уложака доста знатан. А у тим крајевима изгледа као и да задругарство почиње интензивније да се развија.

Есконт меница порастао је за 3.5 милиона, а дужника за скоро 5 милиона. За изнимку од других мањих завода, Чехословенска банка има јаче развијени конто-корентни посао него есконт меница. Она у знатној мери послује и са јачим чехословачким привредницима, а ти више раде преко конто-корента него преко есконта меница. А како су чехословачки колонисти, који раде у пољопривреди, економски доста јаки, то они и немају потребе, као што то мора учинити југословенски сељак, да преко меница долази до кредита.

Чисти добитак остао је у главном и исти. Ну како само главница од 2.5 мил. на дивиденду за прошлу годину има право, биће и ове године могуће платити дивиденду од 12%. Ако се и за годину 1930. буде хтела платити иста дивиденда, биће потребно чисти добитак повећати на око 700 хиљада динара. Обзиром на темпо развитка послова, макар и каматњак показивао тенденцију падања, држи се да ће то агилним Чехословацима и успети. Свакако пре него нама.

Чехословенска банка је основана 1921. То је била периода инфлаторнога полета. Али је она у то доба лагано напредовала. Она је још 1926. год. била мала банка. Њезин полет пада у периоду, који се у нашем банкарству назива критичном и стагнационом. Онда кад су неке југословенске банке пролазиле кризу, Чехословенска банка је повећала укупну билансну суму са преко 100% (од 19 мил. дин. 1926. на 39.3 1929.). То је квантитативна страна полета. Још је

завиднија квалитативна : обилни капитал банчин је повећан од 18.5 мил. дин. само из два извора : повећањем главнице и резерве (3 мил. дин.) и повећањем уложака (за 16 мил. дин.). Веровника Банка нема. Значи да се не служи краткорочним кредитом — који је обично и најскупљи. Кад се овако посматра стање банке, онда се појима 12% дивиденде у пркос вероватно врло ниској каматној стопи за активне послове. Добит резултира из разлике на камати уложака и потраживања. То се зове здрав посао !

ТРГОВИНСКА БАНКА Д. Д. — ЗАГРЕБ

Пре 3—4 године изгледало је да је коњунтура особито повољна за оснивање заложних завода. Позната је ствар, да заложни заводи најбоље просперирају у доба привредне депресије. Прво што се далеко више залаже и то и скупоцених ствари а друго, што се добар део заложених предмета о истеку рока не искупљује. А позната је ствар да заложни заводи много више зараде на оним предметима, који нису искупљени и које они на лицитацији продају, него на самим каматама за залог, макар ти камати били и те како високи. Јер залагаонице у данашње доба тешко да дају и половину тржне цене заложеног предмета.

Како је у Загребу пре пар година била знатна депресија, заложни заводи су радили веома добро. У то доба чак и Хрватска банка била је отворила заложно одељење, затим Српска привредна банка, а спрема се је и Обртна. На концу и сама Градска штедионица имала је добити заложно одељење, које би као јавна институција имало ту пословну грану ставити на више социјалан, него пословни ниво.

У то време нашло се је неколико људи који ликвидацијом неких послова настојали су да нађу нови ангажман. И родила се је идеја оснивања заложног завода. И правила Заложне банке била су брзо готова. Ну требало је добити концесију од Министарства трговине. Међутим до концесије изравним путем било је немогуће доћи. Али ју је добио један бањалучки трговац, који је био у роду са самим министром трговине. И сад је настало преговарање. Концесија је откупљена за један већи износ и дотични трговац ушао је у равнатељство новог завода.

Међутим коњунтура се променила. Заложни посао није изгледао више тако рентабилан. Хрватска банка напустила је ту пословну грану а Обртна ју није ни почела. А ни Градска штедионица није се више журила. И тако оснивачи Заложне банке одлучили су се да напусте идеју залагаонице и да оснују једну обичну банку. Тако смо концем 1927. добили Трговинску банку. Једна од првих задаћа новог завода после измене имена била је, да избаци из равнатељства оног бањалучког трговца, од којег је купила концесију за залагаоницу, а коју није ни искористила. За њега није било више интереса поготову кад му ни род није више био министар. Постао је баласт.

Биланса за последње две године пословања пружа следећу слику :

Актива	1929	1928
Благајна	586	568
Новчани заводи	1.174	—
Менице	22.795	10.221
Ефекти	1.204	1.208
Дужници	3.495	3.953
Некретнине	1.043	1.043
Пасива :		
Главница	5.000	3.000
Резерве	150	—

Улошци	6.955	6.908
Веровници	1.799	2.149
Реесконт	16.131	4.676
Добитак	217	163
Укупно	30.410	17.063

Две су позиције билансе нарочито интересантне. Ескомпт меница поскочио је од 10 на 22.7 милиона динара. Око 70% билансе отпада на ескомпт меница. Међутим ни властита ни поверена средства не би оправдавала тако знатан праст ескомпта. Ти улошци остали су на истој висини.

Али је поскочио реесконт од 4.6 на 16.1 милиона динара. Примећујемо да овде Народна банка не улази у обзир. То је само реесконт код већих завода. Трговинска банка ескомптира менице код мањих привредника и приватника те својих афилијација, а онда те менице редисконтира код своје везе. Два загребачка новчана завода ушла су у ужу везу са Трговинском банком и своје директоре изаслала у њезино равнатељство. На тај начин имају преглед над свим пословима завода.

Скоро све веће загребачке банке имају у самом Загребу своје афилијације преко којих извршују ситне кредитне послове. Тако је и Трговинска банка постала нека врста заједничке афилијације Југословенске и Босанске индустријске и трговачке банке. На овај начин мањи заводи могу да развију већу делатност, јер сав свој менични материјал могу редисконтирати. И ми предвиђамо, да ће у будуће ићи развитак тим правцем, да ће мањи заводи све више и више потражити ослона код великих завода како би тамо могли редисконтирати своје менице. Тако ће доћи до интимније везе између јакних центара и мањих завода.

Залиха ефеката од преко милиона динара има се приписати чињеници, да је завод интересиран код Славонске индустрије дрва, која је основана по истим људима по којима је основана и Трговинска банка. А и пословне просторије су им заједничке.

ГЕНЕРАЛНА БАНКА ЗА ТРГОВИНУ И ИНДУСТРИЈУ — БЕОГРАД

У анализи биланса Индустријске кредитне банке из Београда у „Народном Благостању“ број 8., ми смо нагласили, да мала банка може да буде солидније фундирана и уноснија од велике. Кад бацимо поглед на кретање нашег банкарства последњих година, приметимо да су велике банке пролазиле кроз велике и тешке кризе, да је врло велики број малих банака пропао, а да се за то време доста добро развијале средње банке или „средње мале“ банке. Док је давно упокојен већи број послератних великих банака, дотле је велики део србијанског банкарства наслоњен на врло солидна леђа „средњих малих“ банака, основаних после рата. Док велике банке деле дивиденду од 10% највише, дотле велики део средњих малих банака осцилира са својом дивидендом између 10 и 12%.

Да се врло лако објаснити тај успех средњих банака. Код њих је контрола над целокупним послом много лакша но код великих, а нарочито евиденција над солвеншношћу и кретањем имовне снаге и кредитне способности дужника. Даље, велике банке су се фатално бирократизирале, док је код малих банака у управи још увек јака нигеренција самих акционара, т.ј. оних, који су својом имовином непосредно заинтересовани за успех банке. Тај врло велики утицај управног одбора на ток послова мањих банака је њихова најлепша и често најгора особина. Јер док су велике банке бирократизирани, мање су банке и сувише

комерцијализиране. Банка је трговачко подuzeће и треба да буде комерцијално вођена. То је врло добро са гледишта приватно-привредног. Али том и сувише комерцијално водећем елементу у мањим банкама недостаје социјално-економско схватање функције банке, а ово је важно као и питање, како да банка чува своју имовину и покаже што већу добит.

Београд је метропола малих банака. Ми ћемо у овој години обратити више пажње њима и анализирати билансе што већег броја. Данас је на реду Генерална Банка за Трговину и Индустрију, Београд.

Аналізу биланса Генералне Банке заменићемо једним кратким погледом развиће, јер је то с једне стране цифарска историја саме банке, а с друге стране има много симптомације за банкарство Београда уопште.

Активна	У х и љ а д а м а д и н а р а					
	1922	1924	1925	1927	1928	1929
Тек. Рачуни активни	9.271	13.000	16.998	13.700	11.155	12.759
Есконт	5.014	5.390	7.869	8.958	7.083	5.188
Займови на хартије	265	323	330	613	2.718	796
Непокретност	1.165	1.165	1.165	3.917	3.917	3.917
Пасива						
Главница	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Фондови	326	1.013	1.214	1.600	1.868	2.210
Улози	1.342	4.583	7.208	7.827	10.852	14.668
Реесконт	—	802	неиско- ришћено	2.449	неиско- ришћено	—
Текући пасивни	9.090	11.000	12.055	10.855	8.204	6.211
Чиста добит	517	947	960	733	742	709
Дивиденда	у рез. фонд	12%	12%	10%	10%	10%

У првој години рада обртни капитал банчин износио је 16 милиона динара и то: главница 5 милиона динара, улошци 1,3 милиона динара и тек. рачуни 9 милиона динара. Банка се дакле у првој години свога рада наслонила на нека јака леђа, јер нормално банци је немогућно наћи кредита од 190% од главнице у првој години. У трећој години банчин обртни капитал износи 22 милиона динара, од чега још увек текући рачуни износе 50% али и улошци се дижу на 4,5 милиона и приближују се износу главнице, која је за све време остала непромењена на висини од 5 милиона динара. Врхунац развића достиже банка у 1925 години са обртним капиталом од 25 милиона динара, од чега су још увек повериоци 50%, али улози са 15% прстижу сопствена средства.

Последње четири године појављује се развитак, који из основа мења структуру активе: пре свега улошци снажно и нагло расту и достижу у 1929 години суму од 14,6 милиона динара, односно 300% од главнице; повериоци систематски опадају и у 1929. години износе само 6,2 милиона динара. Обртни капитал износи преко 27 милиона динара, од чега су сопствена средства 26,5%, 54% улошци а свега 19% повериоци. Банка систематски смањује повериоце, те чини употребу од многобројних кредита, који јој стоје на располагању — сем периодично код Народне Банке. Банка се ослања у главном на своја сопствена средства и на улошке.

Као што видимо, знатно се побољшавају извори кредита и у исто време показује се све већа засићеност капиталом. Банка то истиче у свом годишњем извештају да је услед осуства пласмана, какав би требало да има, нашла за потребно да се одрекне знатних извора обртног капитала.

Засићеност капитала може врло лепо да се посматра и по развићу активе банчине. У првој години банка има пласирано 9 милиона динара у активне текуће рачуне, а само 5

у есконту. У 1925 години текући рачуни износили су 17 милиона динара, а есконт само 7 милиона динара. Затим настаје промена у структури активе, као што је у то доба настала и промена у структури пасиве. Текући рачуни силазе у 1929 години на 12,7 милиона динара, а есконт систематски пада и износи 7 милиона у 1928 години, а свега 5,1 у 1929 години.

Банка је у 1928 години покушала да форсира ломбардни посао, јер је те године капитал пласиран у ломбардни посао износио 2,7 милиона динара према 613 хиљада динара у 1927 години. Али је већ у 1929. години тај посао пао скоро на ниво 1927 године. То се да објаснити вероватно нестанком комитената, који су продавали ратну штету на рате, а и уопште умирањем берзанске спекулације за рентом ратне штете.

Од како је почела да осећа банка тешкоћу доброг пласирања капитала, она је тражила да одржи зараду на висини других пласмана. Тако је банка у међувремену засидала себи зграду. Она је кошта 3,9 милиона динара. Зграда је на одличном месту, а да је посао добар, види се и по томе, што на непуних 4 милиона динара доноси годишњу ренту од 524 хиљада динара. Тешко да има још које непокретности у Београду, која доноси толику ренту. Банка има у непокретностима преко 5 милиона динара. Она има још једну зграду, која се означава у билансу као „непокретност за експлоатацију“. То је једна специјална трансакција, која је наступила при ликвидацији једног ангажмана. И то је врло уносан објект, као што се види из рачуна добитка.

Исто је тако природно било, да због презасићености капиталом банка обрати већу пажњу хартијама од вредности, на конто ностро. Крајем 1929. години имала је она пласирано у хартијама од вредности 2¹/₂ милиона динара. То је такође морао бити добар посао, јер ће то исто бити првокласне хартије: државне или акције Народне банке и што је банка вероватно на курсу морала постићи велику добит.

У управи банке налазе се и трговци и то извозници. Међу њима је био такође и пок. Моша Р. Талви, дугогодишњи угледни извозник још из предратне Србије, чије смо заслуге у том послу истакли своједобно у некрологу. Банка је од почетка неговала извозну трговину шљивама. И сад то ради, али је волумен послова знатно опао услед штитасте ваши. Тешко је наћи замену у тако добром послу за банку и то ће бити један узрок њезиној презасићености капиталом.

ФАБРИКА ШЕЋЕРА А. Д. „БАЧКА“ — НОВИ ВРБАС

Последњих година пред рат, Мађарска је свим силама настојала да подигне властиту индустрију шећера. То њено настојање било је и окружено успехом. За сразмерно кратко време, подигнуто је толико нових творница, да је и извоз био интензиван. Мађарска индустрија шећера спремала се је, да се стави о бок развијеној индустрији шећера судетских крајева.

Јаки развитак мађарске индустрије шећера био је у главном у Словачкој и Војводини. Подизању индустрије шећера у Војводини много је допринело, што је ту био велепосед особито раширен, па је било лако осигурати потребну количину репе. Од осам творница шећера, колико их је свршетак рата затекао на нашем државном територију, четири су биле у Војводини. И све те четири творнице ослањале су се на велепосед. Она у Барањи на Беље, великобечкеречка на латифундије грофа Чекоњића, а Нови Врбас и Црвенка на велепосед из Бачке.

Фабрика шећера „Бачка“ основана је године 1911. Међу оснивачима играли су доминантну улогу и Мађарска

кредитна банка и Мађарска комерцијална банка. Ради тога видимо да и данас финансијске операције шећеране „Бачка“ одвијају се претежним делом преко Хрватске свеопће кредитне банке. Дапаче, особито раније, Хрватска свеопћа кредитна банка имала је у својим рукама организирану продају шећера.

Дионичка главница износила је 5 милиона круна, свакако веома леп почетни капитал. Године 1917. повишена је главница на 8 милиона круна. Године 1920. пригодом национализације, дионичка је главница износила 5 милиона динара. Године 1922. главница се повисује на 15 а 1923. на 25 милиона динара. На том нивоу остала је све до године 1928. кад је проведена валоризација инвестиција и дионичка главница повишена на 50 милиона динара. При томе је формиран и посебан фонд валоризације у износу од скоро 9 милиона динара.

Творница шећера „Бачка“ спада у ред наших водећих творница, јер годишње може да преради и преко милион и по метричких центи шећерне репе.

Биланса ни једног нашег индустријалног подuzeћа не пружа тако интересантну слику као биланса фабрике шећера „Бачка“.

За четири последње године биланса је изгледала :

Активна	31. 12. 29	31. 1. 29	31. 5. 28	31. 3. 27
Некретнине	4.360	4.291	1.499	1.499
Зграде	26.691	26.691	9.611	9.611
Стројеви	23.029	23.029	8.293	8.293
Инд. пруга	1.059	1.058	381	381
Залихе	40.509	57.777	28.251	54.790
Дужници	27.506	58.185	49.999	43.770
Ефекти	2.500	2.000	2.000	2.000
Пасива :				
Дионичка главница	50.000	50.000	25.000	25.000
Резерва валоризације	8.789	8.789		
Остале резерве	5.618	4.168	2.507	2.307
Амортизац. фонд	11.418	8.661	5.908	4.504
Веровници	42.374	97.043	64.519	88.268
Добитак	8.661	4.487	3.684	2.900
Укупно	125.920	173.150	101.618	122.980

Како видимо, осцилације у појединим позицијама знају бити знатне. Повећање вредности некретнина, зграда и стројева које видимо концем 1928., има се приписати валоризацији. Код тих позиција у прошлој години нема промена. Ну за то су велике промене у ставци залихе. Од 57 милиона динара пре годину дана сведене су на 40 милиона. То значи, да је прошла година, макар је продукција била већа, била повољнија у погледу пласирања продукције. И што је најважније, то пласирање продукције није прошле године ишло толико на кредит. Дужници од 58 милиона снижени су на самих 27 милиона. Тако ниско стање кредита није још никада било.

Снижење залихе робе за 17 милиона и снижење позиције дужника за 30 милиона код повећане продукције значи, да је продукција прошле године предана у јаке руке, у руке које су биле у стању да одмах и плате протувредност. То је у првом реду иноземство. Обзиром на хиперпродукцију шећера, наше творнице, које су повезане картелом, који има у

првом реду задаћу да регулира цене у земљи, присијене су, да извозе вишак продукције.

Обзиром на таково стање послова, и веровници концем прошле године знатно су попустили. Од 97 милиона на 42 милиона динара, према томе за равно 55 милиона динара. А то у главном одговара снижењу позиције „залихе“ и „дужници“ у активи. Обзиром на таково развијање послова, новчаним заводима, који финансирају фабрику „Бачка“ посао је много олакшан.

Индустрија шећера у главном је сезонска индустрија. Она најме под јесен, кад се мора платити набављена репа, треба силне износе, будући да протувредност од проданог шећера улази сукцесивно у току читаве године. Кад би билансе биле састављене негде у средини лета, свакако пре почетка кампање и припрема за исту, укупна сума билансе била би много мања него у кулминацији кампање. Наше шећеране помажу се на тај начин, да посредовањем једног великог новчаног завода на новчаним тржиштима иноземства долазе до изравног краткорочног кредита, који за све шећеране зна износити и преко милиона фунти.

Највеће осцилације показује рачун камата. За прошлу годину издано је на каматима само 694 милиона динара. То значи да у највећем делу пословне године, кредити које је имала творница били су управо незнатни. Ниски износ издатака за камате значи, да у лету творница није уопште имала дугова.

Рачун губитка и добитка пружа следећу слику :

Расходи :	31. 12. 29	31. 1. 29.	31. 5. 28	31. 3. 27
Камати	694	2.169	3.919	10.790
Отписи	2.757	2.757	1.403	1.403
Чисти добитак	8.661	4.487	3.684	2.900
Приходи :				
Фабрикација	12.112	9.394	8.982	14.960

Веровници у билансу за 1928. годину исказани су са 97 милиона а камати са 2.2 милиона. За годину 1926. веровници су исказани са 88 милиона а издаци за камате са 10.8 милиона. То значи, да године 1926., поред већег каматњака, вересија је била искоришћена читаву годину а у јеку саме сезоне у још далеко већој мери. Године 1928. напротив изгледа, да тако висока вересија била је искоришћена само релативно кратко време.

Добитак непрестано расте. Од 2.9 милиона у 1926. години на 8.6 милиона концем 1929. Том порасту добитка највише је допринела чињеница, да су издаци на каматима за то време пали за 10 милиона динара. Како видимо на успех једног подuzeћа а ла „Бачка“ игра пресудну улогу колико је било обавезе према новчаним заводима и како су дуго те обавезе трајале. Чим пословање има више карактер сезонски, да најме кредити трају кратко време, тим су пословни резултати бољи.

Инвестиције износе 50 милиона динара. Властита средства износе 75 милиона динара. Тај омјер показује на како је здравим темељима подигнута творница шећера у Новом Врбасу.

Пораст ефеката у прошлој години има се приписати уплати прве и друге рате акција Аграрне банке.

Ширите
„Народно Благостање“